

Розділ 2

Інновації у маркетингу

УДК 332.024

JEL Classification: H80, M31, R50, R58

Карий Олег Ігорович,

*д-р екон. наук, доцент, професор кафедри маркетингу і логістики,
Національний університет «Львівська політехніка» (м. Львів, Україна)*

ПЕРЕТВОРЕННЯ МЕШКАНЦЯ МІСТА НА ПРОСУМЕНТА У ПРОЦЕСІ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ МІСТА

У статті проаналізовані переваги та недоліки залучення мешканців до розроблення стратегічного плану розвитку міста, а також визначено бажаний рівень такого залучення та ідентифіковано нову роль, яку можуть відігравати мешканці міста у ході розроблення стратегічного плану. В процесі дослідження використовуються результати опитування працівників органів місцевого самоврядування всіх областей України, що було проведене за допомогою анкетування та фокус-груп. Результати опитувань та дискусій зіставлені із сучасними теоріями управління місцевим розвитком та маркетингу.

Ключові слова: просумент, розвиток міста, стратегічний план, залучення громадян, мешканець міста.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Комплексний розвиток міст повинен гарантувати «цивілізоване суспільство» для їх мешканців, тобто таке, що демонструє достатньо високий рівень добробуту, культури, освіти та технічного розвитку. Поняття «цивілізація» (від лат. *civilis* – громадський, суспільний, державний, громадянський) введено у науковий словник французьким просвітником Оноре Габріелем Мірабо (1757 р.) та шотландським філософом Адамом Фергюсоном (1767 р.) як протиставлення дикунству. Проте поняття «цивілізованої людини» на протипагу дикуну існувало в науці й політиці ще з часів Древньої Греції. Аристотель у своїй праці «Політика» під цивілізованістю розумів насамперед «здатність міркувати» [1, с. 33] та «участь у судах і народних зборах» [1, с. 67], тобто здатність і можливість приймати рішення, що стосуються сьогодення і майбутнього людини та громади, членом якої вона є. Якщо мешканці міста не можуть впливати на діяльність місцевої влади, брати безпосередню участь у місцевому самоврядуванні, то не можна стверджувати, що вони живуть у цивілізованому суспільстві. У сучасній науковій літературі та публіцистиці замість терміна «цивілізоване суспільство» у цьому значенні частіше використовують поняття «громадянське суспільство». Політологи та соціологи активно досліджують проблематику перетворення жителів європейських міст на свідомих соціальноактивних громадян, зі своєю чіткою громадянською позицією. Безумовно, підвищення соціальної активності людей не може не вплинути і на процеси економічного розвитку певної території.

Право мешканців міст брати участь у прийнятті рішень, що стосуються їх власного розвитку та розвитку міст, де вони проживають, закріплене на міжнародному та національному рівнях. Віденська декларація ООН «Декларація про право на розвиток» 1990 р. [2, с. 22-23] визнає, що людина є основним суб'єктом процесу розвитку і повинна бути активним учасником та вигодонабувачем права на розвиток. У Європейській декларації прав міст, ухваленій Постійною конференцією місцевих і регіональних органів влади Європи (CLRAE) Ради Європи 1992 р. [3], декларується, що мешканці європейських міст, усвідомлюючи свою відповідальність за стан міст, виявляють солідарність і беруть на себе зобов'язання домагатися забезпечення всім мешканцям міст рівних прав на правову безпеку, екологічну безпеку, можливість знайти роботу і цим забезпечити свою особисту фінансову самостійність, житло, безпечний рух транспорту, охорону здоров'я, спорт і дозвілля, можливість займатися різноманітними культурними і творчими видами діяльності, мирне співіснування різноманітних культурних, етнічних і релігійних громад, якісну архітектуру, гармонійне життя, власне політичне життя, економічний розвиток, гармонійний розвиток (коли місцева влада прагне досягти рівноваги між економічним розвитком та охороною навколишнього середовища), широкий асортимент товарів і послуг, раціональне використання природних ресурсів, співробітництво між містами, фінансову забезпеченість, рівноправність усіх мешканців незалежно від статі, віку, релігії, матеріального і політичного становища, фізичних або психічних вад.

Необхідність залучення громадян місцевою владою до окремих елементів управління населеним пунктом прямо зазначене в конституції, законах та нормативних актах європейських країн, рішеннях органів місцевого самоврядування (ОМС) тощо. Тому питання організування участі мешканців до стратегічного планування розвитку своїх населених пунктів є надзвичайно актуальним на даному етапі розвитку соціально-економічних відносин в Україні.

На нашу думку, саме процес стратегічного планування розвитку міст та подальшої реалізації цих планів демонструє реальний стан цивілізованості та розвитку громадського суспільства у містах. У зв'язку з цим актуалізується необхідність визначення бажаної ролі мешканців міста в процесі стратегічного планування розвитку міста.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання стратегічного планування вивчали Д. Брайсон [4], А. Газарян [5], В. Євдокименко [6], О. Карлова [7], А. Новорул [8], Ю. Шаров [9] та ін., проте в їхніх працях не досліджено багатьох аспектів залучення громадськості до процесу стратегічного планування.

Потреба співучасті якнайширшого представництва мешканців у розвитку свого міста ґрунтується на кількох логічних підставах, які сформулював австрійський соціолог Я. Караш [10, с. 28-29]. По-перше, місцева влада використовує місцеве населення як найкращих експертів у справах, що його стосуються. По-друге, співучасть сприяє посиленню почуття приналежності до певного місця проживання. По-третє, така співучасть базується на факті, що покращання умов життя людей залежить від активності цих самих людей.

У контексті участі громадян у місцевому самоврядуванні та державному управлінні не можна оминати один із основоположних принципів Європейського Союзу – принцип субсидіарності. Відповідно до цього принципу рішення, які можна приймати на низових рівнях управління, недоцільно передавати для прийняття на вищій щабель. Зазначений принцип є прийнятним також і у взаємовідносинах суспільних та владних інститутів. Органи влади повинні втручатися у справу лише тоді, коли громадяни й утворені ними в порядку самоорганізації об'єднання не в змозі самостійно вирішити якусь проблему і

звертаються за допомогою. Субсидіарність визначає не лише межу втручання вищої влади у справи особи або громад, які вони можуть вирішувати самі, а й зобов'язання цієї влади діяти стосовно особи або громади так, щоб надавати їм можливість приймати рішення самостійно. В енциклопедії «У сороковий рік» (1931 р.) [11] Пій XI наголошує, що буде несправедливо і дуже шкідливо для суспільного порядку, якщо забрати у менших громад або об'єднань низового рівня функції, які вони спроможні виконати самі, та доручити їх виконання більшим громадам і групам, що мають вищий ранг.

На рівні міста принцип субсидіарності означає, що [12, с. 71-72]:

- щодо особи – функції, які громадяни в стані здійснювати за своєю ініціативою за рахунок власних коштів, не потрібно передавати в органи місцевого самоврядування;
- щодо місцевого самоврядування – функції, які місцеві громади в стані здійснювати за своєї ініціативи за рахунок власних коштів, не підлягають вилученню і передаванню на вищий рівень влади.

Таким чином, можна говорити про створення формальних умов для існування в Європі громадянського суспільства, тобто, за визначенням Колодій А.Ф. [13], «сфери спілкування та солідарності, спонтанної самоорганізації і самоврядування вільних індивідів на основі добровільно сформованих асоціацій громадян, яка захищена необхідними законами від прямого втручання і регламентації з боку держави».

Не вирішені раніше питання, що є частиною загальної проблеми. На нашу думку, саме процес стратегічного планування розвитку міст та подальшої реалізації цих планів демонструє реальний стан цивілізованості та розвитку громадського суспільства у містах. З точки зору управління розвитком міста важливо знати, який з типів членів місцевої громади залежно від ступеня їх участі в житті громади є найсприятливішим для розроблення та успішної реалізації стратегічного плану розвитку міста. У зв'язку з цим актуалізується необхідність визначення бажаної ролі мешканців міста в процесі стратегічного планування розвитку міста.

Метою статті є аналіз існуючих в Україні підходів до розроблення стратегічних планів розвитку міст щодо залучення розробниками мешканців міст до цього процесу, зіставлення участі громадян у стратегічному плануванні з теоретичними рівнями залучення мешканців до місцевого самоврядування та дослідження можливості громади міста вплинути на кінцевий продукт у вигляді стратегічного плану, що розробляється для неї.

Основний матеріал. Освітні заходи та практика стратегічного планування розвитку міста повинні дозволити мешканцям приймати раціональніші рішення щодо бажаного його розвитку, що зменшує ймовірність популістських рішень, які в майбутньому створюють лише додаткові проблеми для населення міста. Отримані знання повинні надати мешканцю спільно з розробниками стратегічного плану визначити зміст кінцевого документа, у якому будуть сформульовані основні параметри послуг, що надаватиме місто, тобто перетворити мешканця на просумента. Перетворення мешканця міста на просумента має відбутися у двох значеннях цього терміна: і на професійного покупця, що здатен професійно оцінити якісні характеристики товару, і на виробника-покупця, тобто споживача товару, який має можливість вплинути на реальне виконання товару, що він купуватиме.

Термін «просумент» (prosumer) уперше використав Елвін Тоффлер (Alvin Toffler) у 1980 р. у книзі «Третя хвиля» (The Third Wave) [14]. Цей термін утворений від сполучення англійських слів професійний (professional), або виробник (producer), і споживач (consumer). Різне подання походження терміна формує і дещо різне його трактування. «Професійний», у даному разі, насамперед у свідомості самого споживача. Зрозуміло, що неможливо за короткий термін перетворити кожного мешканця міста на

фахівця у всіх сферах, охоплених стратегічним планом комплексного розвитку міста. Проте в малому та середньому містах можна навчити більшість мешканців розуміння, що таке стратегічний план, переконати їх, що створений стратегічний план відображає їхні пропозиції, тобто що вони є творцями цього документа, який не гірший за стратегічні плани інших міст.

Хоча сама ідея залучення мешканців міста до прийняття рішень щодо комунальних та інших послуг, які надаються муніципалітетом, не є новою, лише відносно недавно стало можливим залучення громадськості як професійних радників, оскільки розвиток сучасних інформаційних технологій дозволив легко поширювати і шукати необхідну інформацію. Таким чином, мешканці міста можуть зібрати достатню кількість інформації з проблеми для того, щоб прийняти аргументоване рішення.

Крім того, перетворивши мешканця на просумента, можна вирішувати проблеми шляхом формування «поінформованого незаперечення», коли від позиції «це мені невигідно, я можу це припинити і я припиняю», сторони доходять думки: «це мені шкодить, я маю надійні важелі це припинити, але не буду ними користуватися».

У мережевому маркетингу [15] термін «просумент» використовується також для позначення особи, яка отримує винагороду за те, що купує товар, а також рекомендує його своїм знайомим. Перетворення мешканця міста на такого просумента стратегічного плану розвитку міста є надзвичайно важливим для гарантування майбутньої реалізації стратегічного плану.

Таким чином, розвиток інформаційних технологій, демократизація суспільства створюють передумови на перетворення мешканців міста на просументів стратегічного плану розвитку міста, що повинно стати ключовим завданням органів місцевого самоврядування міст.

Перетворення мешканця міста на просумента передбачає активне залучення громадян до стратегічного планування комплексного розвитку міста. Проте стратегічний план розвитку міста може бути створений і без участі мешканців міста.

На рис. 1 наведені результати опитування представників органів місцевого самоврядування щодо того, ким були підготовлені стратегічні плани в їх містах. Опитування працівників органів місцевого самоврядування було проведене за допомогою анкетування поштою та особисто автором. Опитані представники 107 міст України (табл. 1). Загальна кількість міст в Україні, за даними офіційного сайту Верховної Ради України [16], на момент опитування становила 459. Кожен орган місцевого самоврядування надсилав лише одну анкету. Якісний склад респондентів наведений на рис. 2. З рис. 1 бачимо, що більшість (54%) стратегічних планів розвитку українських міст розробили представники органу місцевого самоврядування, державної адміністрації, місцевих громадських організацій, бізнес-структур, активними мешканцями за участі сторонніх консультантів.

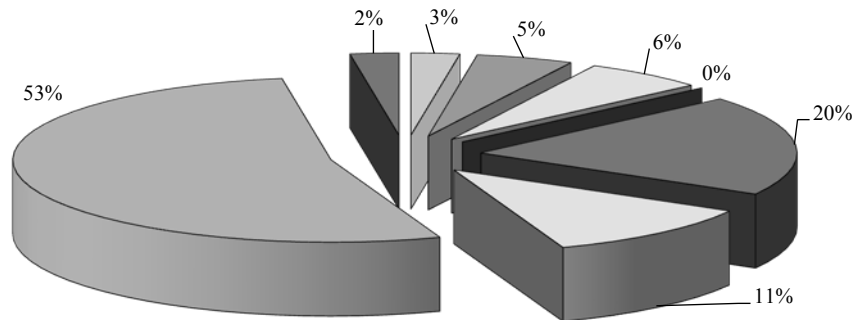
На вибір методу розроблення стратегічного плану розвитку міста, на нашу думку, впливають насамперед 5 чинників:

- 1) мета організаторів розробки плану;
- 2) часові рамки;
- 3) фінансові можливості організаторів процесу стратегічного планування;
- 4) готовність місцевої влади співпрацювати з мешканцями міста;
- 5) кількість мешканців міста.

Якщо організатори стратегічного планування мають на меті досягнути якісь свої персональні цілі, то вони намагатимуться залучити до процесу планування мінімальну кількість учасників – оберуть власними силами або спеціалізованою фірмою. За результатами проведених нами досліджень 90% опитаних працівників ОМС, які брали

О.І. Карий. Перетворення мешканця міста на просумента у процесі стратегічного планування розвитку міста

безпосередню участь у розробленні стратегічних планів розвитку своїх міст, одержали певну користь безпосередньо для себе від цієї участі.

- Самостійно працівниками міськвиконкому та комунальних підприємств
- Самостійно депутатами міської ради і працівниками міськвиконкому та комунальних підприємств
- Працівниками певного підрозділу міськвиконкому
- Спеціалізованою організацією, яка використовувала виключно власних експертів з-за меж міста
- Спеціалізованою організацією, яка використовувала як власних експертів, так і експертів, призначених міськвиконкомом
- Представниками органу місцевого самоврядування, державної адміністрації, місцевих громадських організацій, бізнес-структур, активними мешканцями
- Представниками органу місцевого самоврядування, державної адміністрації, місцевих громадських організацій, бізнес-структур, активними мешканцями за участю сторонніх консультантів
- Не знаю

Рисунок 1 – Розробники стратегічних планів розвитку міст України, (досліджено автором)

Таблиця 1 – Географія респондентів (досліджено автором)

Область	Місто
1	2
АР Крим	Алушта, Бахчисарай, Євпаторія, Саки, Севастополь, Сімферополь
Вінницька	Бар, Козятин, Могилів-Подільський, Погребище, Хмільник
Волинська	Володимир-Волинський, Ковель, Луцьк, Нововолинськ
Дніпропетровська	Дніпродзержинськ, Дніпропетровськ, Нікополь, Новомосковськ, Першотравенськ, П'ятихатки, Тернівка
Донецька	Кіровське, Краматорськ, Ясиновата
Житомирська	Житомир, Коростень, Новоград-Волинський
Закарпатська	Міжгір'я, Мукачево, Хуст, Чоп
Запорізька	Бердянськ, Дніпрорудне, Енергодар, Мелітополь, Токмак
Івано-Франківська	Болехів, Івано-Франківськ, Калуш, Коломия, Надвірна, Яремче
Київська	Біла Церква, Бровари, Славутич, Тетіїв
Луганська	Кіровськ, Красний Луч, Луганськ, Ровеньки, Рубіжне, Северодонецьк, Стаханов, Щастя
Львівська	Борислав, Броди, Городок, Дрогобич, Жидачів, Львів, Моршин, Новий Розділ, Трускавець, Червоноград
Миколаївська	Вознесенськ, Миколаїв, Первомайськ
Одеська	Арциз, Ізмаїл, Южне

1	2
Полтавська	Кобеляки, Кременчук, Лохвиця, Полтава
Рівненська	Дубно, Острог, Рівне, Сарни
Сумська	Конотоп, Кролевець, Шостка
Тернопільська	Борщів, Скалат, Тернопіль
Харківська	Барвінкове, Богодухів, Ізюм, Куп'янськ, Лозова, Люботин, Чугуїв
Херсонська	Нова Каховка, Херсон, Цюрупинськ
Хмельницька	Ізяслав, Кам'янець-Подільський, Славута, Хмельницький
Черкаська	Черкаси
Чернігівська	Ічня, Ніжин, Семенівка, Чернігів
Чернівецька	Новодністровськ, Сокиряни, Чернівці

Такий самий вибір буде зроблено у разі обмеженого часу на розроблення проекту стратегічного плану розвитку міста, оскільки чим більше учасників, тим більше буде запропоновано альтернатив і тим тривалішими будуть дискусії щодо бажаних рішень.

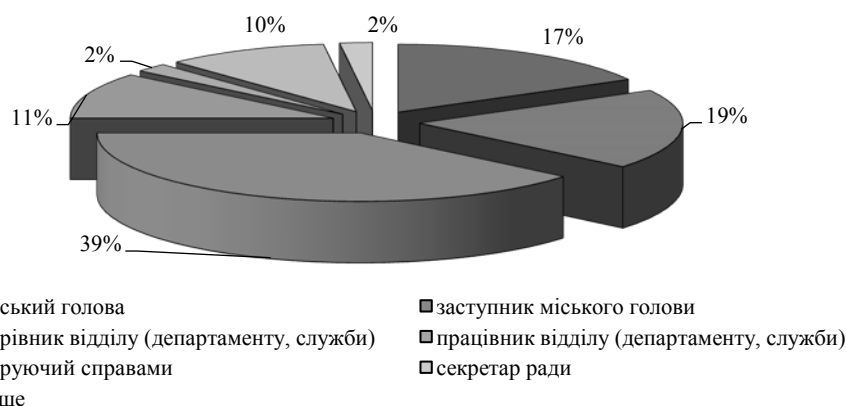

Рисунок 2 – Посади, які займають респонденти в органі місцевого самоврядування, (дослідження автора)

Залучення на платній основі експертів та робота з населенням міста вимагають додаткових фінансових витрат, і якщо в організаторів розроблення плану їх немає, то проект плану, ймовірно, буде розроблено виключно власними силами міськвиконкому. В разі великих і крупних міст з'являються декілька варіантів «експертних» планів. Наприклад, у Львові лише в 2000 році було розроблено 8 варіантів експертних стратегічних планів та стратегій [17]. У середніх містах намагаються розробити стратегічний план самостійно, а у малих шукають якогось експерта, щоб він фактично безкоштовно щось «подібне на план» підготував.

Як зауважує Антошкіна Л.І. [18, с. 201], мешканець міста стає дедалі вимогливішим до міста, в якому він живе. Відповідно зростає його зацікавлення до майбутнього міста та витрачання ресурсів місцевою владою. Цей інтерес можна використати для залучення мешканців до стратегічного планування розвитку міста в процесі перетворення їх на просументів.

О.І. Карий. Перетворення мешканця міста на просумента у процесі стратегічного планування розвитку міста

Розглядаючи готовність місцевої влади співпрацювати з мешканцями міста, необхідно враховувати, що рішення про залучення громадян до стратегічного планування розвитку міста зумовлює потребу в залученні громадян і до всіх подальших процесів прийняття рішень міською владою та контролю за їх виконанням. Тому необхідно усвідомлювати переваги і недоліки цього процесу (табл. 2).

Таблиця 2 – Стимули і перешкоди залучення громадян до участі в місцевому самоврядуванні та можливості й загрози, які можуть виникнути під час цього процесу, з позиції працівників органів місцевого самоврядування, (досліджено автором на основі опитування працівників органів місцевого самоврядування 10 західних областей України)

Стимули для залучення	Перешкоди для залучення
<p>Власна держава. Законодавство стимулює до залучення громадян. Залучення надає рішенням колегіальності, що накладається на ментальність населення. Іноземна підтримка залучення. Навчальні заклади, що готують фахівців. Незадоволеність сьогодишнім станом сприяє залученню громадян. Немає упередженості проти залучення через відсутність досвіду. Позитивні приклади залучення громадян. Розвинено «третій сектор». Хартія про місцеве самоврядування ратифікована Верховною Радою України підтримує залучення. Спирається на давні, хоча й призабуті традиції. Спирається на природне бажання допомогти собі самому</p>	<p>Велика кількість стереотипів мислення і поведінки. Відсутність коштів у ОМС та громадян. Відсутність навичок у ОМС (органів місцевого самоврядування). Відсутність почуття належності до громади у мешканців. Недоведення використовуваних методів залучення громадян до логічного кінця. Недовіра до влади й одне до одного. Недосконалість законодавства про залучення громадян. Недостатні освіта, культура та етика депутатського корпусу. Незнання посадовими особами психології мас. Неповага до громадської думки. Низька правова, соціальна, комунікаційна освіченість громадян. Поблоювання роботи з великою кількістю людей у посадових осіб. Політична апатія громадян. Штучна перерваність традицій</p>
Можливості, які відкриває залучення	Загрози, які створює залучення
<p>Дає можливість апробації управлінських рішень та їх корекції. Є першокласним інформаційним джерелом для засобів масової інформації. Збільшує кредит довіри до влади. Звужує поле для корупції та зловживань владою. Зменшує соціальну напругу. Зміцнює авторитет влади. Значно поживає громадське життя. Один із найефективніших способів імплементації непопулярних рішень. Підвищує соціальну активність. Посилюються аргументація та мотивація виконання рішення. Рішення стають обґрунтованими, їх легко захищати. Руйнує застарілі стереотипи управлінської діяльності і є кроком до європейського розуміння Хартії про місцеве самоврядування та втілення її принципів в українську практику. Сприяє уникненню помилок</p>	<p>Важко передбачити дії існуючих груп впливу. Вимагає мобілізації ресурсів, яких може не бути під рукою. Затягнення процесу прийняття рішень. Може загнати проблему у «глухий кут» нескінченних дискусій. Може розколоти громаду на ворогуючі табори й викликати протистояння. Опір та саботаж із боку груп впливу та частини посадовців. Результатом може бути помилкова інтерпретація думки частини населення як думки всієї громади. Рішення, отримане в процесі залучення громадян, може виходити за межі компетенції органів місцевої влади або за межі правового поля. Розмиття відповідальності посадовців. Якщо рішення громади не буде підтримане обранцями або іншими органами влади, це може призвести до апатії населення</p>

Корисність залучення громадян до розроблення стратегічного плану комплексного розвитку малих і середніх міст для організаторів процесу стратегічного планування розвитку міста полягає у тому, що таке залучення:

- гарантує, що законодавчі вимоги щодо залучення громадян будуть виконані;
- підтримує та легітимізує напрями розміщення коштів місцевого бюджету;
- забезпечує нові підходи та рішення у складних питаннях, встановлює пріоритети політики органів місцевого самоврядування;
- забезпечує відповідність рішень, ухвалених органами місцевого самоврядування, потребам мешканців міста;
- пропонує депутатам місцевих рад найприйнятніші способи забезпечення публічності процесу ухвалення рішень;
- створює підґрунтя для залучення громадян до ухвалення стратегічних рішень як норми діяльності, а не винятку;
- забезпечує керованість та узгодженість дій усіх підрозділів ОМС щодо методів, які можна використовувати для забезпечення потреб громадян в інформації;
- підвищує ефективність обміну інформацією між громадянами, бізнесом, громадськими організаціями і владою;
- стимулює залучення волонтерів для підтримки діяльності органів місцевого самоврядування.

Залучення громадян до стратегічного планування може відбуватися з використанням різних форм та методів. Відповідно до обраних форм і методів залучення визначається рівень залучення громадян (рис. 3). У свою чергу, від рівня залучення громадян до місцевого самоврядування залежить і роль, яку мешканці можуть відігравати у процесі створення стратегічного плану розвитку їх міста. За умови лише надання інформації про дії та плани влади у місті його мешканцям залишається лише вибір бути спостерігачем цих процесів чи повністю самоусунутися від свідомого впливу на розвиток міста. Для формування у мешканців міста відчуття реальних творців стратегічного плану комплексного розвитку міста, їх перетворення на просументів необхідно перейти на 4-й рівень залучення громадян. Проте не можна одразу перейти на вищий рівень залучення громадян до місцевого самоврядування, не забезпечивши попередніх. Діалог неможливий без обміну інформацією між владою і громадою. Партнерство з громадою неможливе без попередньо налагодженого діалогу з нею.

Питання вибору форм і методів залучення громадськості до стратегічного планування тісно пов'язане з кількістю мешканців міста. Чим менша кількість мешканців міста, тим легше перейти на 4-й рівень залучення. Експериментальним шляхом та в результаті аналізування практики місцевого самоврядування в Україні було встановлено, що у великих містах (згідно з ДБН360-92) найкращим результатом було досягнення 3-го рівня співпраці. В малих і середніх містах можна вже знайти приклади досягнення 3-го і 4-го рівнів співпраці. Основними двома причинами труднощів переходу на третій та четвертий рівні залучення громадян у великих містах, на нашу думку, є занадто велика кількість «розумних людей, які завжди мають власну думку», та відносно мала кількість проблем міста у їх загальній кількості, які були б актуальними для абсолютної більшості мешканців. Тому насамперед малі й середні міста в Україні можуть показати ефективне залучення громадськості на 3-му рівні в стратегічному плануванні розвитку міста, оскільки саме тут такий підхід дасть найбільш видимий результат.

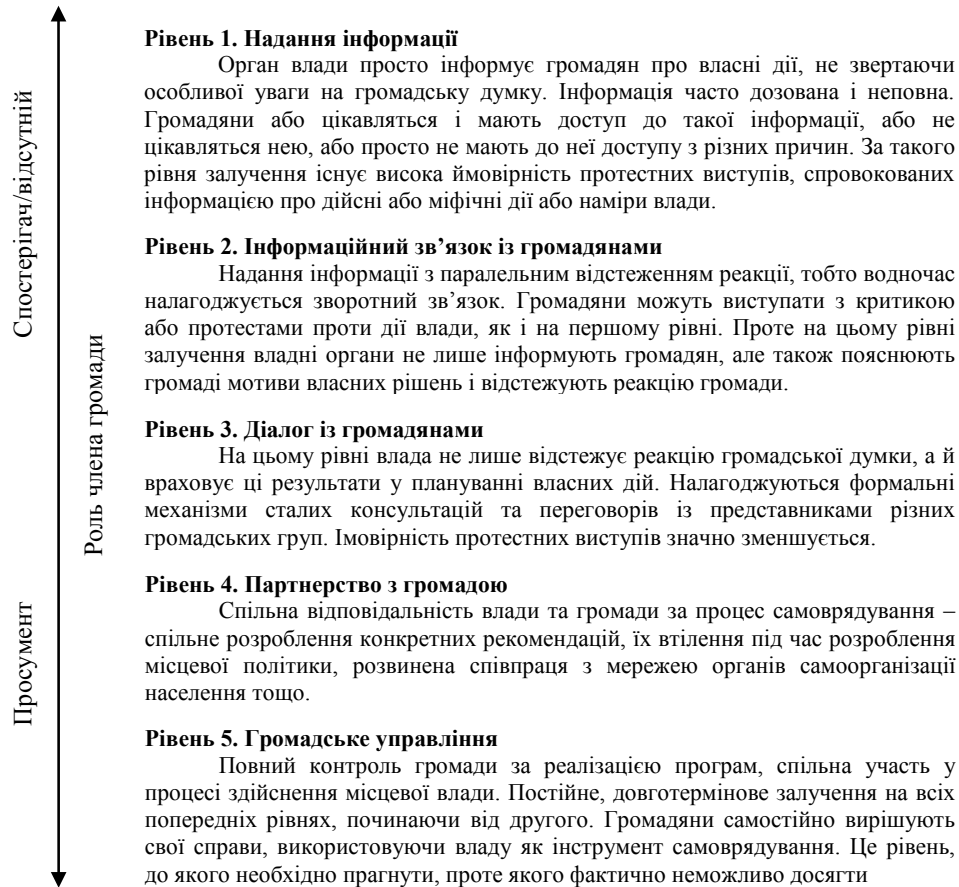

Рисунок 3 – Рівні залучення громадян до місцевого самоврядування та роль члена громади в стратегічному плануванні розвитку міста, (розроблено автором)

Під час залучення громадськості вже на етапі створення стратегічного плану відбувається дуже важлива для стратегічного управління самоосвіта. Вже на перших етапах з'являється стратегічне мислення як у керівництва органу місцевого самоврядування, так і у його партнерів з розроблення цього плану. Документ, який створюють за цим методом, може бути дещо «слабшим» за змістом і стилістично, менш амбітним, проте реалістичнішим, а головне записаним у пам'яті й діях осіб, які його створювали. Тому цей метод, за Т. Марковским [19, с. 201-202], можна ще назвати «освітнім». Його перевагою при тривалому застосуванні є постійне інвестування в соціальний капітал.

Сам план, відтак, стає не лише стислим викладенням програмних напрямків, основних принципів і підходів, але також і символом єдності. Стратегічний план розвитку міста перетворюється на підтриману більшістю світоглядну концепцію майбутнього громади і найприйнятнішу формулу для розподілу ресурсів, яких завжди недостатньо [9; 20; 21].

У малих і середніх містах набагато менше ресурсів, ніж у великих. Тому багато робіт, пов'язаних насамперед із благоустроєм міста, може бути виконано лише за матеріальної чи фізичної підтримки його мешканців. За сучасних умов лише внутрішнє переконання мешканців у необхідності такого внеску для суспільної користі може допомогти у виконанні цих робіт. Відповідно процес прийняття рішень щодо розвитку міста має бути побудований так, щоб мешканці погоджувалися з ним, вважали такі рішення прийнятими собою та усвідомлювали необхідність докладання своїх зусиль до їх реалізації хоча б на рівні контролю за виконанням цих рішень.

Для покращання сутнісного наповнення стратегічного плану та для забезпечення його підтримки керівництвом міста окремі роботи, пов'язані з розробленням плану, потрібно повністю віддати для виконання спеціалізованим організаціям (експертам), а запропоновані ними варіанти вирішення проблем спочатку узгоджувати з керівництвом міста. Насамперед це стосується технологічно складних проектів та проектів, пов'язаних з перерозподілом прав власності. Потім ці попередньо узгоджені проекти у вигляді завдань стратегічного плану пропонують громадськості для обговорення, пріоритизації тощо. Таким чином, використовується четвертий, змішаний, метод розроблення стратегічних планів, що дає змогу використати певні переваги інших трьох методів розроблення стратегічного плану розвитку міста.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розробок за цим напрямом. Якщо існує готовність витратити на процес стратегічного планування щонайменше півроку, то рекомендуємо поєднувати різні методи підготовки стратегічного плану з акцентом на участь громадськості.

Залучення громадськості до стратегічного планування розвитку міста на 3-му і 4-му рівнях залучення вимагає зміни ролі мешканців міста у цьому процесі. Мешканці міста повинні відчувати себе творцями та власниками стратегічного плану. Лише за таких умов у сучасній Україні можна гарантувати подальшу реалізацію розроблених планів.

Перетворення мешканця міста зі споживача товару міста на просумента є бажаним для місцевої влади, оскільки зростає ймовірність того, що мешканець міста буде задоволений наданими йому послугами в місті, на формування яких він мав безпосередній вплив. Відповідно можна очікувати політичної та матеріальної підтримки діяльності влади міста.

Одночасно орган місцевого самоврядування повинен усвідомлювати, що просумент уже не задовольниться лише участю у розробленні стратегічного плану розвитку міста, але й захоче впливати на інші, нестратегічні рішення, які приймає місцева влада. Відповідно актуальним стає пошук шляхів підвищення відкритості місцевої влади та організації її взаємодії з населенням у ході прийняття якнайширшого кола рішень.

1. Арістотель. Політика / Пер. з давньогр. та передм. О. Кислюка. – К. : Основи, 2000. – 239 с.
2. Семенова Л.Н. Устойчивое развитие / Л.Н. Семенова. – Алматы : Фонд «XXI век», 1997. – 168 с.
3. Європейська декларація прав міст [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eu.org.ua/index.php?page=1206>.
4. Брайсон Д.М. Стратегічне планування для державних та неприбуткових організацій / Джон М. Брайсон. – Львів : Літопис, 2004. – 352 с.
5. Газарян А. Стратегическое планирование в местном самоуправлении / Арташес Газарян. – К. : Largis, 2002. – 100 с.
6. Євдокименко В. Стратегія соціально-економічного розвитку адміністративно-

О.І. Карий. Перетворення мешканця міста на просумента у процесі стратегічного планування розвитку міста

територіальної одиниці: концептуальний підхід в сучасних умовах / В. Євдокименко // Регіональна економіка. – 2004. – №2. – С. 104-117.

7. Карлова О.А. Формування стратегії соціально-економічного розвитку міста / О.А. Карлова // Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». Технічний прогрес та ефективність виробництва. – 2012. – №14. – С. 83-89.

8. Noworól A. Planowanie rozwoju terytorialnego w skali regionalnej i lokalnej / A. Noworól. – Kraków : Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2007. – 264 p.

9. Шаров Ю.П. Стратегічне планування в муніципальному менеджменті: концептуальні аспекти / Ю.П. Шаров. – К. : Вид-во УАДУ, 2001. – 302 с.

10. Kaleta A. Aktywizacja społeczności lokalnych (na przykładzie gmin województwa toruńskiego) / A. Kaleta. – Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo, 1998. – 135 p.

11. Pius XI. Quadragesimo anno [Electronic resource] / Pius XI. – Access mode: <http://www.mop.pl/doc/html/encykliki/Quadragesimo%20anno.htm>.

12. Егоров А.Н. Город как социально-экономический объект управления / А.Н. Егоров. – Донецк : ИЭП НАН Украины, 2001. – 133 с.

13. Колодій А.Ф. Історична еволюція громадянського суспільства та уявлень про нього (формування ідеалу) / А.Ф. Колодій // Електронний незалежний культурологічний часопис «І». – 2001. – №21 – С. 23-42.

14. Тоффлер Э. Третья волна / Э. Тоффлер. – М. : АСТ, 2004. – 784 с.

15. Квейн Б. Эра просумента [Электронный ресурс] / Квейн Б. – Режим доступа: <http://vipbook.info/business/3198-bill-kveijn-jera-pro-sument.html>.

16. Регіони України та їх склад [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://gska2.rada.gov.ua/pls/z7502/a002>.

17. База даних текстів стратегій [Електронний ресурс] // Інститут міста. – Режим доступа: http://www.city-institute.org/index.php?option=com_content&view=article&id=60&Itemid=121.

18. Антошкіна Л.І. Аспекти стратегії відтворення господарського комплексу міста / Л.І. Антошкіна // Збірник наукових праць. Економічні науки. – 2007. – №1. – С. 201-209.

19. Markowski T. Zarządzanie rozwojem miast / T. Markowski. – Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 1999. – 248 p.

20. Стратегічне планування в місцевому самоврядуванні. Модуль. – Тусон : Інститут Санта-Крус, 1999. – 60 с.

21. Klasik A. Zarządzanie rozwojem lokalnym / A. Klasik // Zarządzanie rozwojem gminy w zespołach mejsko-przemysłowych: materiały konferencyjne pod redakcją Floriana Kuźnika. – Katowice : Forma studio, 1996. – P. 16-28.

1. Aristotel. (2000). *Polityka [Politics]*. Kyiv: Osnovy [in Ukrainian].

2. Semenova, L.N. (1997). *Ustoichevoie razvitiie [Sustainable development]*. Almaty, Fond «XXI vek» [in Russian].

3. Yevropeiska deklaratsiia prav mist [European declaration of cities rights]. (n.d.). www.eru.org.ua. Retrieved from <http://www.eru.org.ua/index.php?page=1206> [in Ukrainian].

4. Braison, D.M. (2004). *Stratehichne planuvannia dlia neprybutkovykh orhanizatsii [Strategic planning for nongovernment organizations]*. Lviv: Litopys [in Ukrainian].

5. Gazarian, A. (2002). *Stratehicheskoe planirovanie v mestnom samoupravlenii [Strategic planning in local self-government]*. Kyiv: Largis [in Russian].

6. Yevdokymenko, V. (2004). *Stratehiia sotsialno-ekonomichnoho rozvytku administratyvno-terytorialnoi odynitsi: kontseptualnyi pidkhid v suchasnykh umovakh [Strategy of social and economic development of administrative, territorial unit: conceptual approach in modern situation]*. *Rehionalna ekonomika – Regional Economics*, 2, 104-117 [in Ukrainian].

7. Karlova, O.A. (2012). *Formuvannia stratehii sotsialno-ekonomichnoho rozvytku mista [Formation of social and economic city development strategy]*. *Visnyk Natsionalnoho technichnoho universytetu «Kharkivskiy politechniyi instytut» – Bulletin of the National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute»*, 14, 83-89 [in Ukrainian].

8. Noworól, A. (2007). *Planowanie rozwoju terytorialnego w skali regionalnej i lokalnej [Territory*

development planning in regional and local scale]. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego [in Polish].

9. Sharov, Yu.P. (2001). *Stratehichne planuvannia v munitsypalnomu menedzhmenti: kontseptualni aspekty* [Strategic planning in municipal management: conceptual aspects]. Kyiv: Vydavnytstvo UADU [in Ukrainian].

10. Kaleta, A. (1998). *Aktywizacja społeczności lokalnych (na przykładzie gmin województwa toruńskiego)* [Local communities activization (on the example of Torun region)]. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo [in Polish].

11. Pius XI. (n.d.). *Quadragesimo anno*. [www.mop.pl](http://www.mop.pl/doc/html/encykliki/Quadragesimo%20anno.htm). Retrieved from <http://www.mop.pl/doc/html/encykliki/Quadragesimo%20anno.htm>.

12. Yegorov, A.N. (2001). *Horod kak sotsialno-ekonomicheskii ob'ekt upravleniia* [City as social and economic object of management]. Donetsk: IEP NAN Ukrainy [in Russian].

13. Kolodii, A.F. (2001). Istorychna evolutsiia hromadianskoho suspilstva ta uiaavlennia pro niho (formuvannia idealu) [Historical evolution of civil society and its conceptions (formation of ideal)]. *Elektronnyi nezaleznyi kulturolohichni chasopys «Yi» – Independent cultural journal «JI»*, 21, 23-42 [in Ukrainian].

14. Toffler, A. (2004). *Trietia volna* [The Third Wave]. Moscow: AST [in Russian].

15. Quane, B. (n.d.). *Era prosumenta* [Age of prosumer]. vipbook.info Retrieved from <http://vipbook.info/business/3198-bill-kvejnn-jera-pro-sumenta.html> [in Russian].

16. Rehiony Ukrainy ta yikh sklad [Ukrainian regions and their composition]. (n.d.). gska2.rada.gov.ua. Retrieved from <http://gska2.rada.gov.ua/pls/z7502/a002>.

17. Baza danykh tekstiv stratehii [Strategy texts database]. (n.d.). *Instytut mista – Urban Institute*. Retrieved from http://www.city-institute.org/index.php?option=com_content&view=article&id=60&Itemid=121 [in Ukrainian].

18. Antoshkina, L.I. (2007). *Aspekty stratehii vidtvorennia hospodarskoho kompleksu mista* [Aspects of economic city complex recreation strategy]. *Zbirnyk naukovykh prac. Ekonomichni nauky – Scientific Papers. Economics*, 1, 201-209 [in Ukrainian].

19. Markowski, T. (1999). *Zarządzanie rozwojem miast*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN [in Polish].

20. *Stratehichne planuvannia v mistsevomu samovriaduvanni* [Strategic planing in local self-government]. (1999). Tuson: Santa-Crus Institute [in Ukrainian].

21. Klasik, A. (1996). *Zarządzanie rozwojem lokalnym. Proceedings from Zarządzanie rozwojem gminy w zespólach mejsko-przemysłowych*. (pp.16-28). Katowice: Forma studio [in Polish].

О.И. Карый, д-р экон. наук, доцент, профессор кафедры маркетинга и логистики, Национальный университет «Львовская политехника» (г. Львов, Украина)

Преобразование жителя города в просумента в процессе стратегического планирования развития города

В статье проанализированы преимущества и недостатки привлечения жителей к разработке стратегического плана развития города, а также определен желаемый уровень такого привлечения и идентифицировано новую роль, которую могут играть жители города при разработке стратегического плана. В процессе исследования используются результаты опроса работников органов местного самоуправления всех областей Украины, проведенного с помощью анкетирования и фокус-групп. Результаты опросов и дискуссий сопоставлены с современными теориями управления местным развитием и маркетинга.

Ключевые слова: просумент, развитие города, стратегический план, привлечения граждан.

О.І. Каруу, Doctor of Economics, Associate Professor, Professor of the Department of Marketing and Logistics, Lviv Polytechnic National University (Lviv, Ukraine)

Transformation of a city resident into prosumer in the process of the city development strategic planning

The aim of the article. The aim of the article is to select the optimal level of citizens participation in city development strategic planning and to suggest the role that citizens can play in the development of public services for them. The paper analyzes the advantages and disadvantages of citizens participation into the designing of a strategic plan for city development, as well as determines the desired level of such participation and identifies a new role that can be played by the inhabitants in the of process of the city development strategic plan creation. There were done the survey of employees of local self-governments from 107 cities of all Ukraine's regions, conducted through questionnaires and focus groups.

Results of surveys and discussions are compared with current theories of local development and marketing managing. The results of the analysis shows that the current level of informational technologies development in Ukraine, social and political situation in small and middle cities create opportunities to transform citizens from passive observers into prosumers.

Urban development must ensure «civilized society» for their residents that is one which demonstrates rather high level of welfare, culture, education and technological development. The concept of «civilization» declare the ability to make decisions concerning the person's present and future and community, of which he or she is a member. If city residents can not influence the actions of local authorities, to participate directly in local government, it cannot be said that they live in a civilized society. In modern scientific literature and journalism instead of the term «civilized society» in this sense is often used the term «civil society». Political scientists and sociologists actively explore issues of converting the inhabitants of European cities in conscious socially active citizens, with their distinct social position. Of course, increasing social activity of people affects the process of area's economic development. The idea of involving customers into the process of product design is not new in marketing that is why we can adopt this experience into the practice of local administration service providing.

As the conclusions it was stated that if there is a willingness to spend on strategic planning at least six months, we recommend to combine different methods of strategic plan preparation with an emphasis on citizens participation. High levels of public involvement in the process of city development strategic planning requires a change in the role of citizens in the process. Residents of the city should feel like creators and owners of the strategic plan. Only under such conditions in modern Ukraine can ensure further implementation of these plans. To convert city inhabitant from product consumer into prosumer is desirable for local authorities, as increasing the likelihood that a city dweller will be pleased with the services offered in the city, on the formation of which he or she had a direct impact. Accordingly, we can expect political and financial support for the city authorities. Simultaneously, the local government should be aware that prosumer will not be satisfied only with the participation in creating of city development strategic plan, but also wants to influence the other, non-strategic decisions taken by local authorities. That is why the search of ways to improve the transparency of government and its interaction with the public in making the widest possible range of solutions is becoming urgent.

Keywords: prosumer, city development, strategic plan, citizen participation, city resident.

Отримано 24.10.2014 р.